

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl

(December 2002)

Auteur: **F. van Eeden**
Titel: **De kleine Johannes**
Ondertitel: **---**
Verschenen in: **1985**
Aantal blz.: **151**
Leestijd: **4 uur**
Uitgelezen in: **april 2002**

Eerste reactie achteraf:

Wij vinden dit werk:

spannend	1
meeslepend	2
ontroerend	2
grappig	1
realistisch	1
fantasierijk	3
interessant	2
origineel	3
goed te begrijpen	3

Dit werk heeft ons niet aan het denken gezet en hebben er niet echt iets aan gehad. Dit werk spreekt ons wel aan, omdat het erg fantasierijk is en je kunt je eigen beeld erbij vormen.

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl

(December 2002)

Hoofdstuk 1: Algemene informatie

Schrijver

Frederik Willem van Eeden wordt geboren op 3 april 1860 in Haarlem. In 1878 gaat hij medicijnen studeren in Amsterdam. Tijdens deze studentenperiode wordt hij onder andere redacteur van de Almanak van het Amsterdamse Studentencorps en later zelfs rector. Hij schrijft verscheidene gedichten en enkele blijspelen. Hij is één van de oprichters van *Flanor*, waaruit *De nieuwe Gids* ontstaat. Hierin publiceert hij *De kleine Johannes* in delen, die in 1987 in boekvorm uitgegeven worden. De twee vervolgdelens komen uit in 1905 en 1906. In 1885 schrijft hij ook de bundel *Grassprietjes* onder het pseudoniem Cornelis Paradijs. Hij maakte ook gebruik van het pseudoniem Lieven Nijland. Na zijn artsenexamen in 1886 gaat hij naar Parijs om de psychiatrie te bestuderen. In 1887 vestigt hij zich in Bussum en samen met A.W. van Renterghem sticht hij een psychotherapeutische kliniek in Amsterdam. Als dokter krijgt hij veel te maken met de sociale misstanden. Daarom sticht hij onder andere de tuinbouwonderneming 'Walden', die berust op gemeenschappelijk grondbezit. Dit initiatief loopt echter op een mislukking uit. In 1922 wendt hij zich tot de Rooms-Katholieke kerk om vrede te vinden in zijn rusteloos zoekende geest. In 1932 overlijdt Van Eeden, na een periode van geestelijke achteruitgang.

Ander werk: *Frans Hals* (1884, toneel); *Ellen* (1891, poëzie); *Van de koele meren des doods* (1900, roman); *De nachtbruid* (1909, roman); *Langs den weg* (1925, essays) en *Mijn dagboek*, I-IV (1931), V-VI (1933), VII-VIII (1934), IX (1945).

Samenvatting

De kleine Johannes heeft erg veel fantasie en hij kan goed overweg met zijn hond, Presto en zijn kat, Simon. Hij droomt ervan om naar de grot te vliegen, die door de wolken gevormd is. Als hij op een zomeravond in een bootje op het meer drijft, verschijnt er een libelle. Deze verandert in Windekind, die hem meevoert op een wonderlijke reis. Windekind vertelt hem dat de zon haar vader is. Ze gaan eerst naar de krekelschool, waar Johannes leert dat de mens een groot, nutteloos en schadelijk dier is en dat het zeer laag staat, omdat die niet kan vliegen of springen. Daarna gaan ze naar een weldadigheidsfeest in een konijnenhol, dat gehouden wordt ter ere van alle dieren die zijn omgekomen door de komst van mensen met honden. Op dit feest ontmoet Johannes de elfenkoning Oberon. Deze geeft hem een gouden sleuteltje, dat op een gouden kistje vol met kostbaarheden moet passen. Hij kan alleen niet zeggen waar dit kistje is.

De volgende dag krijgt Johannes straf op school. Hij had namelijk de leraar verbeterd, toen deze zei dat de zon vrouwelijk is. Die avond kan hij Windekind dus niet weer ontmoeten. Pas op vrijdagavond gaan ze weer samen op pad. Windekind vertelt hem allerlei verhalen over de dieren, die overeenkomsten met mensen vertonen. Zo hekelt hij de Oorlogsmieren in de godsdienstoorlogen. Johannes vindt dat de mieren dom zijn, maar Windekind zegt dat de mensen juist naar de mieren toekomen om wijzer te worden. Daarna gaan ze naar een zendingsfeest.

Johannes wil niet meer bij de mensen wonen en wanneer Windekind hem over de kabouters vertelt, wil hij deze leren kennen. Als hij de kabouter Wistik ontmoet, vraagt hij of de waarheid te vinden is. Die staat niet in het elfenboekje en ook niet in het kabouterboekje. Windekind heeft Johannes verlaten en deze gaat op zoek naar het kistje. Hij vindt wel een bijbel, maar die moet hij niet hebben. In de lente ontmoet hij Robinetta, die een roodborstje op haar schouder heeft. Johannes is verliefd op haar, maar vindt daarmee nog niet het geluk. Wistik zegt hem dat hij aan het roodborstje moet vragen waar hij het geluk kan vinden. Deze tjlpt: "Hier niet! Hier niet!". Robinetta wil hem ook helpen en zij laat hem de bijbel zien. Daar heeft Johannes niets aan en hij zegt dat hij geen eerbied voor God heeft. Nu mag Robinetta van haar vader niet meer met hem omgaan.

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl (December 2002)

Nu is hij na Windekind ook Robinetta kwijt. Pluizer vindt hem in een droevige stemming. Johannes vindt hem een beetje eng, ook al omdat hij minachtend over Wistik spreekt. Hij treedt hardhandig op, wanneer Johannes over Windekind praat. Hij neemt hem mee naar Dr. Cijfer en de sombere achterbuurten van de stad. Vervolgens gaan ze naar het kerkhof, naar Hein de Dood, waar Johannes ziet wat er van de mens verwordt. Hij ziet ook zijn eigen dode lichaam. Johannes verandert zijn gedachten en hij overwint de macht van Pluizer, wanneer deze de doodsoorzaak van Johannes' vader wil onderzoeken door zijn lichaam open te snijden. Hein knikt naar Johannes als hij ziet dat deze de wil van Pluizer kon weerstaan. Windekind komt terug, maar past niet meer in de wereld van de volwassen geworden Johannes. Hij voert Johannes mee en wijst hem op het Grote Licht. Dan ontmoet hij een mens (de Ongenoemde) die hem op het donkere oosten wijst, waar de mensheid met haar weedom is. Johannes moet kiezen tussen Windekind en de Ongenoemde: hij wendt zich van Windekind af en gaat met de ernstige mens mee.

Plaats en tijd

De plaats waar het verhaal zich afspeelt, ligt in de duinen, in de buurt van Haarlem. Het speelt zich afwisselend af in de grote stad en in de vrije natuur.

Het verhaal wordt chronologisch verteld en de vertelde tijd is ongeveer vijftien jaar (van het tiende tot het vijfentwintigste levensjaar van Johannes). Het verhaal speelt rond 1900.

De gebruikte bronnen:

* Cd-rom: uittreksel top 100

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl

(December 2002)

Hoofdstuk 2: Aspecten van de “Fin de siècle”

Boeken uit de “Fin de siècle” hebben een aantal duidelijke kenmerken. Het impressionisme is hier een voorbeeld van. Het is eigenlijk een stroming in de schilderkunst die ontstaan is rond 1860. Het belangrijkste kenmerk van deze stroming is dat het niet zozeer gaat om de realiteitsweergave, maar om de indruk die je van het schilderij krijgt. Voor de literatuur geldt dit ook min of meer. Het gaat dus vooral om de zintuiglijke waarnemingen, namelijk horen, zien, ruiken, voelen en proeven. In de literatuur wordt het impressionisme gekenmerkt door uitgebreide beschrijvingen van de ruimte met de nadruk op sfeer, licht en schaduw. Er komen ook veel bijvoeglijke naamwoorden voor.

In het boek “De kleine Johannes” van Frederik van Eeden komt het impressionisme duidelijk naar voren. De schrijver gebruikt in dit boek veel bijvoeglijke naamwoorden en ook de ruimte wordt nadrukkelijk beschreven. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- * *Hij dacht aan de diepte van het stille, heldere water voor zich, hoe gezellig het daar moest zijn, tussen die waterplanten, in dat vreemde schemerlicht, en dan weer aan de verre, prachtig gekleurde wolken, die boven de duinen zweefden, wat daar wel achter zou kunnen zijn en of het heerlijk zou zijn daarheen te kunnen vliegen. (Blz. 6)*
- * *Hij hield van het behangsel met de grote bloemfiguren, waarin hij gezichten zag en waarvan hij de vormen zo dikwijls bestudeerd had, als hij ziek was of 's morgens wakker lag, hij hield van het ene schilderijtje dat er hing, waarop stijve wandelaars waren afgebeeld, die in een nog stijver tuin wandelden langs gladde vijvers, waarin hemelhoge fonteinen spoten en kokette zwanen zwommen. (Blz. 7)*
- * *Het was warm aan de vijver en doodstil. De zon, rood en afgemat van haar dagelijks werk, scheen een ogenblik op een verre duinrand uit te rusten, vóór ze onderdook. Bijna volkomen spiegelde het gladde water haar gloeiend aangezicht weer. De over de vijver hangende bladen van de beuk maakten van de stilte gebruik om zich eens aandachtig in de spiegel te bekijken. De eenzame reiger, die tussen de brede bladen van de waterlelie op één poot stond, vergat dat hij uitgegaan was om kikkers te vangen en tuurde in gedachten verzonken langs zijn neus. (Blz. 10)*
- * *De zon was verdwenen. De wolken gloeiden door. In het oosten was de hemel donkerblauw. Daar stond een rij wilgen langs de over. Roerloos staken zij hun smalle witte blaadjes in de stille lucht. Tegen de donkere achtergrond scheen dat prachtig bleekgroen kantwerk. (Blz. 11)*
- * *Het deed hem pijn, als de herfstwind rusteloos de arme, moede bomen schudde en zweepte, dat de bleke achterkant der groene bladeren boven kwam en geel loof en dorre takken opvlogen in de lucht. (Blz. 63)*
- * *Toen kwamen zij in een stille buurt, waar een groot huis stond met grauwe, sierloze ramen. Het zag er streng en onvriendelijk uit. Daarbinnen was het stil en rook Johannes een mengeling van vreemde, scherpe geuren, met een dompige kelderlucht tot grondtoon. In een kamer, vol wonderlijke werktuigen, zat een eenzame man. (Blz. 105)*
- * *Achter de zon, waarin het oog nog niet staren kon, wemelden tedere tinten van blauw en rose dooreen, in de diepte van de lichtgrot. Daarbuiten langs de ganse wijde hemel glansden rode vlammen en strepen, lichte vlokjes van bloedig dons en vegen van uiteenvloeiend vuur. (Blz. 149)*

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl (December 2002)

Een ander kenmerk is het symbolisme. De symbolen worden gebruikt om ergens naar te verwijzen. Hiervoor worden vaak mythologische figuren en motieven voor gebruikt. Persoonlijke gedachten en gevoelens worden in magische woorden en beelden uitgedrukt. De beelden worden vaak niet direct begrepen, maar hierdoor wordt de fantasie en geheimzinnigheid in werking gezet. Ook het symbolisme komt in “De kleine Johannes” voor:

- * In het begin komt Johannes Windekind tegen. Windekind laat Johannes allerlei dingen uit de natuur zien en zegt dat de mens slecht is. Later komt Johannes Robinetta tegen en hij wordt verliefd op haar, omdat zij op Windekind lijkt. Later komt Johannes Pluizer tegen en beleeft hij met hem allerlei avonturen. Deze drie periodes staan mogelijk voor de drie fases van het leven, namelijk de kindertijd (met Windekind), de pubertijd (met Robinetta) en de volwassenheid (met Pluizer).
- * Johannes denkt ook na over de zin van het leven. Dit wordt weergegeven door de zoektocht van Johannes naar het boekje waarin het juiste staat en waarin staat waarom alles is zoals het is.
- * In het laatste hoofdstuk moet Johannes kiezen tussen de mens en Windekind. De mens wordt afgebeeld als God of Jezus. Johannes kiest uiteindelijk voor de mens.
- * Ook de kleuren hebben een symbolische werking. Vrolijke kleuren, zoals rood, groen, geel en oranje staan voor het leven. Johannes ziet veel van deze kleuren als hij samen met Windekind is en hij ontmoet dan geen overleden mensen. Met Pluizer in de stad, waar hij vaak zwarte en grijze kleuren ziet, ontmoet hij wel veel overleden mensen.

De gebruikte bronnen zijn:

- * De stencils met de vier aspecten
- * Literatuur zonder grenzen
- * “De kleine Johannes” van F. van Eeden

Leesverslag De kleine Johannes (Frederik van Eeden)

Arja Schults

© havovwo.nl (December 2002)

Hoofdstuk 3: Het slot

Frederik van Eeden zet in dit boek de ontwikkeling van kind tot volwassene en de worsteling met de levensraadsels centraal. De volgende elementen spelen hierbij een rol: de levensfasen van de mens; contrasten (goed/kwaad, idealisme/materialisme); het verkleiningsmotief; kritiek op de mensenmaatschappij; het zoeken naar geluk; positivisme en pantheïsme (God is in alles aanwezig). Het boek bestaat eigenlijk uit drie delen, de drie fases in een mensenleven. De eerste fase is de kindertijd en die brengt Johannes door met Windekind. In die fase is Johannes zich nog niet bewust wat de wereld eigenlijk inhoudt. Alles wordt mooi en kleurrijk gevonden. Dit is ook in de werkelijkheid zo. Een kind maakt zich nergens zorgen om, de volwassenen zorgen overal voor. In de tweede fase zit Johannes in de pubertijd met Robinetta. Johannes is verliefd op haar. In de werkelijkheid worden jongeren in de pubertijd ook weleens verliefd. De derde fase is de volwassenheid en deze maakt Johannes mee met Pluizer. Johannes leert de dood kennen en ziet dat de wereld ellendig is. Vanaf de pubertijd is Johannes op zoek naar een boek dat hem geluk zal geven. Frederik van Eeden ziet het leven dus als een zoektocht naar geluk. Hij heeft deze fasen heel duidelijk en mooi beschreven. Hij heeft de gedachten en gevoelens in magische woorden en beelden uitgedrukt en dat is toch behoorlijk lastig. Het hele verhaal is een symboliek: de zoektocht naar het geluk, door op zoek te gaan naar een boek. In het laatste hoofdstuk moet Johannes kiezen voor de mens of voor Windekind. Hij kiest uiteindelijk voor de mens, want hij wil niet meer zoeken, maar een leven leiden in dienst van de mensheid. In het boek wordt alles om Johannes heen heel uitgebreid beschreven met veel bijvoeglijke naamwoorden. Hierdoor krijg je een heel duidelijk beeld van hoe de omgeving eruit ziet. Het nadeel hiervan is dat je als lezer niet meer een eigen beeld kunt maken. Je kunt je eigen fantasie niet veel laten werken. Johannes wordt voortdurend beziggehouden door vragen over de zin van het leven, wat geluk en verdriet, leven en dood nou eigenlijk zijn. De antwoorden hierop leiden tot de essentie van het leven maar ook tot de dood. De gedachte van Frederik van Eeden in het boek is: "Leef niet in het verleden", "Wees tevreden met wat je nu hebt, want als je continu verlangt naar andere betere dingen zul je nooit tevreden zijn".